

આદિય
વિદ્યાસાગર*
(તથા)

રંતિદેવ

(ના સંવાદો)

(આ નવો તા. ૨૯-૯-૧૯૧૪ના રોજ નડીઆદ સિંદુ અનાયાશ્રમમાં
જાણીતા દો. રસ. યશી ધર્મેલા કેતવમાં નડીઆદ સિંદુ અનાયાશ્રમના બાલ-
કોએ જાળવી બતાવ્યા હતા અને તે “મુન્દરી મુખેધ” માસિકના એકટો-
બર ૧૯૧૩ના અંકમાં પ્રકાશ થયા હતા.)

લેખક—ચંદુલાલ નંદલાલ દેશાઈ.

પ્રકાશક—ચંદુલાલ નંદલાલ દેશાઈ.

સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ—હિન્દુ અનાયાશ્રમ—નડીઆદ.

આવૃત્તિ ૧ વી. પ્રત ૧૦૦૦ સંપત ૧૧

મૂલ્ય એક રૂ

(સર્વ)

અનાથાશ્રમોમાં દાન આપવું

એ કાશી ક્ષેત્રમાં વાવવા બરાબર છે!!

સારા કુળદુષ ક્ષેત્રમાં રોપેલો અનાજનો એક દાણો ઉગવાથી જેમ હજારો દાણા થાય છે, તેમ અનાથાશ્રમ જેવા પવિત્ર સ્થાનમાં દાન આપવાથી હજારોગણું પુણ્ય મળે છે: માટે, દયા લાવી

ભૂખે મરતા અનાથોને ખચાવો!!

ફુલ નહિ ને ફુલની પાંખડી મોકલાવો, ને અનાથોના હૃદયનો આશીર્વાદ મેળવો! ભુખમરાથી વટલાઇને હિંદુઓની ઘટતી સંખ્યાને

કસી કર્તવ્ય ક્ષેત્રમાં ઝુકાવો! ઘેર ઘેર લીખ માગી

ગાઈ પાછ એકઠી કરી અનાથોના ગ્રાણ રક્ષણ

જેથી વધુ દાન આપનારનાં નામ વાર્ષિક

ને મફત મળે છે. મંજાવી વાંચો

* ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૧૨૨૭

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ વિદ્યાસાગર તથા રંતિદેવ

વિષય ૬-૧૨

નડીઆદ હિંદુ અનાથાશ્રમ કાન્ડરન્સમાં નડીઆદના અનાથોએ
કરેલો સંવાદ.

‘વિદ્યાસાગરનો સંવાદ.’

ખેડુત— ગરીબની ઝૂંપડીમાં પ્રભુ વસતો (૨)
નિર્દોશ નીખાલશ ગરીબ હૃદયની, ભાવ પૂર્ણ આજીવન;
મીઠી મીઠી લાગે પ્રભુને, (૨) જેમ વિદુરની ભાજી જે
ગરીબના અંતરમાં પ્રભુ વસતો
બરી દીવ્ય પ્રકાસ વિલસતો, ગરીબની.

હે દીનાનાથ ! હે ભગવાન ! દુકાળને લીધે અમારાં ખેતરો ભેલાઇ ગયાં, અમારાં ઘેર
ખ મરી ગયાં, ધરત્યાર વેચાઇ ગયાં, અને આખરે આ ધર્મશાળામાં આવી રહેલું પડ્યું. પણ
મારા દુઃખનો અંત આવતો નથી. હે નાથ !

જે ખેડુઓ ખેતી કરી આખા જગતને પાળતા,
તે ખેડુઓ કણ કણ વીણીને, આજ અહીંયાં કંકળતા;
ખેતી આપાદાન તો, આ દેશ આપાદાન છે,
ખેડુત આપાદાન તો આ દેશનું કલ્યાણ છે.

ખેતી એ દેશનું જીવન છે. જે ખેડુઓ ખેતી કરી આખા જગતનું પાલન કરે છે
તેમને ખાવાને દુકડો રોટલો નહિ કે મુઠી અનાજ નહિ. આ જૂખનું દુઃખ નથી વેઠાતું.
હવે તો આ દેહનો અંત આવે તો સાર. આ ખીચારી નર્મદા મરી ગઈ તે જીતી ગઈ.
બાળકનો ખેલી વળી પ્રભુ થશે.

રે, રે ખીચારી નર્મદા, જૂખથી મરી ગઈ બાપડી;
લાંધા થયા દીન આંદના, પણ કોણીઓ અજ ના મળી.
રે બાળ તેનો લાડકો, માતાવિના જુરશે હવે;
સંભાળ એ બાળક તણી, જગનાથ તું લેજે હવે.

અરેરે ! આ ખીચારી નર્મદા મરી ગઈ પણ તેનો છોકરો વનુ અત્યારે ક્યાં ગયો હશે ?

વિદ્યાસાગર—ભાઈ વિનોદસાગર ! આપણે આ દુકાળીઆની ધર્મશાળા આગળ આવી પહોંચ્યાં.

વિનોદસાગર—હા, ભાઈ વિદ્યાસાગર.

વિદ્યાસાગર—ખેટા ક્યાં છે તારી, માતા ?

વનુ— પધારો દેવ ઓ મારા, સુતી આ માવડી મારી;
દુઃખી છે જૂખના દરદે, ગરીબડી ગાવડી મારી.
અરેરે માડી ! ઓ મારી, ઉઘાડી આંખ ખોલી જો;
પધાર્યા દેવ પ્રીતિથી, અદદં કરવા દુઃખીને જો.
નથી કેમ ખોલતી માડી ! જૂખે માડી શું ઉધી ગઈ;

વેદ્યાસાગર— અરે ખેટા ! સદા માટે, હવે તુજ માડી ઉધી ગઈ.
અહીં તું આવરે ઓ બાલ ! બહે માતા સુખે ઉધે;

વનુ— નહિ આલું, નહિ આલું, નમદા કેમ ના ઉઠે
બધા બાળક તણી આચ્છા, લીધી જઈ રોજ ઉઠે છે;

વિદ્યાસાગર— મગર તુજ આવડીએ; તો સમાધી ધોર લીધી છે.

વનુ— અરેરે આવડી મારી, હવે તો હું ચીઠાઈ છું;
ચઢાવી રીસ ભરૂં બચકાં, નયન અંશુલી ધાલું છું.

વિદ્યાસાગર— ચીઠાએ શું વળે ખેટા! મરી ગઈ આવડી તારી;
હરી કો દી નહિ ઉઠે, અરેરે આવડી તારી.

વનુ— મરી ગઈ માત આ મારી, રજળતાં બાળ મુકીને;
વનુ તારે વિયોગે આ, મરે છે શીર અદાળીને.
હવે કો બોકીઓ કરશે, લડાવે લાડ કો મીઠાં;
અરેરે માત તું મરતાં, થયાં આ બાલુડાં સોંધાં.
હવે સંભાળ કો લેશે. દબાવી છાતીથી પ્રેમે.

વિદ્યાસાગર— પ્રભુ સંભાળ તો લેશે, કુશળ રાખો તને ક્ષેમે.

ખેટા! આમ આવ રડીશ નહિ, હું તને મારી સાથે લઈ જઈશ, સાફ સાફ
ખાવાનું આપીશ અને બહુવીશ.

ખેડુત— ધન્ય છે મારા બાપલા.

વિદ્યાસાગર— બાપ આ બધા માણસ દુકાળીઆ છે કે ?

ખેડુત— હા બાપલા.

આ ડોસો રડતો આંધળો, ઘસી ટાંટીઆને તરફડે;
અજ વીન મોંઘા પ્રાણ, તેના મરણ કાંઠે રડવડે.

વિદ્યાસાગર— હે પ્રભુ કેવી દુરદશા ?

ખેડુત— બાપલા! સુતી પછે છે વિધવા, કંગાલ પ્રસન્નિ હાલમાં;
પ્રસવેલ મોંઘું બાળતો, મરી છે ગયું ધાવણુ બીના.

વિદ્યાસાગર— હે નાશક શાન્ત-કરો.

ખેડુત— હે માતા!

આ બાળકો માબાપ વીન, બૂખે મરી મરી જાય છે;
દુકાળ કાળ કરાળ મારું, લોહી ચુસી ખાય છે.

વિદ્યાસાગર— હરી, હરી.

દેખી કરણ આંધીન મારું, હૃદય મીઠાળી જાય છે;
ગમગીન થઈ કુદરત બધી, આંસો ક મોંઘી છવાય છે.

આ તારલા આકાશના, દુઃખીનાં દુઃખે દુખી-રજા;

આ ચંદ્રમાનીજ કર લતી, અશ્રુ-દુઃખીનાં લુછતા.

આ ધોર કાળી-રાત્રી તો, વધુ ધોર થઈ દુઃખથી અરે;
અશ્રુ રેડી તારલાનાં જગ દુઃખ કાળે બે રડે.

ખોળે લઈ નીજ બાળને, ધરતી બધી કુણ રહી;
 દુઃખાળનાં દુઃખ જોઈને ધરતી બધી ક'પી રહી.
 સરવર નદી તર પા'ડ સઉ, રડતાં જગતનાં દુઃખથી;
 પણ હિંદના શ્રીમાન સૌ, ઘોરે નીરાંતે ઉંધથી.
 ઓ હિંદના શ્રીમાન ! આંખો, ખોલીને જુઓ હવે;
 તમ દષ્ટી આગળ બાળ મોંઘાં, ભસ્તનાં આ ઢળવળે.
 નીજ બ'ધુનાં દુઃખ જોઈને, ક'પારી કેમ ના છુટતી;
 આ વજ્ર સમ છાતી તમારી, કેમ ના ફાટી જતી !

વિનોદસાગર—ભાઈ ! હિંદુસ્તાનના શ્રીમાનોને ગરીબોની શી પડી છે ! તેમણે તો મોટોરામાં
 સહેલ કરવી છે, બંગલાઓમાં મોજ ઉડાવવી છે.

વિદ્યાસાગર—કીરતારના દરબારમાં, નવ કોઈ એમજ પૂછશે;
 કે બંગલાઓ કેટલા, મોટાર ગાડી કેટલી ?
 પણ કેટલા દુઃખીજનોને, દુઃખથી ઉગારીઆ ?
 કેટલા બૂખ્યા જનોને, બૂખથી છે ઠારીઆ ?
 નવ પૂછશે કે હારહીરા, મોતીમાળા કેટલી ?
 નવ પૂછશે કે બેન્કમાં, થાપણુ જમે છે કેટલી ?
 પણ પૂછશે કે કેટલાં, કામો બલાઈનાં કર્યા ?
 કુવા ખોદાવ્યા કેટલા, મંડાવી પરખો કેટલી ?
 રંક બાળક કેટલાં, આશ્રય દઈને પાળીયાં ?
 તવ દ્રવ્યથી નીશાળ ઔષધશાળા ક્યાં ક્યાં કાઢીયાં ?

વિનોદસાગર—ભાઈ ! આ દેશમાં તો લોકો કાઢી મકોડીને જીવાડે છે, ચકલાં કપુતરને દાણા
 નાંખે છે, નાના જીવોને પાળે છે ને મોટા જીવોને મરવા દે છે, ખાળે કુઆ
 દે છે, દરવાજા ઉઘાડા મુકે છે.

વિદ્યાસાગર—હરી ! હરી ! હે હિંદના શ્રીમાનો !
 તમારાં દાનનાં ઝરણાં, વહેછે માર્ગે આવળે તે;
 કમી કરવા બદલ ખીન્ન નવાં દુઃખો ઉમેરે છે.
 તમારા દાનથી અલમસ્ત, લઈંગા સાધુ પેશાએ;
 થઈ આગસ તણી વૃદ્ધિ, હરીદ્રો દેશ આ શાએ.
 હવે તે દાનનાં ઝરણાં, અનુકુળ ક્ષેત્રમાં વાળો,
 જમાનો જેમ બદલાયો, સુધારો દાનનો ધારો.
 સહેલા રોગીઓ માટે, દવાખાનાં ઉઘાડોને;
 નિરાશ્રીત વિધવા માટે, બનીતા વિશ્રામ-સ્થાપોને.
 અશક્તોને અમંગલ કાજ, અશક્તાશ્રમ કાઢોને;
 રક્ષણતાં બાળકો માટે, અન્નશાશ્રમ ઉઘાડોને.

વિનોદસાગર—ભાઈ ! શ્રીમાનો તો ભાડી વારી ને ગાડીમાં અશ્વયુલ છે. તેઓ લોક હીતનાં
 કામ કરે તે આશા રાખવી નકામી છે. આજ સુઆ વીના સ્વર્ગે જવાનું
 નથી. પારકી આશા સદાએ નીરાશ.

વિદ્યાસાગર—હું પારકી આશા રાખતો નથી, હું જાતે મરીનેજ સ્વર્ગમાં જઈશ અને મારાં દુઃખી ભાંડુને લઈ જઈશ.

આજે સમી જણેથી લઈ, આયુદ્ધ પાન્ડવ રણુ ધુમ્મા;
આજે રઘુપતી રણુથકી, વીજ્ય કરી પાછા વળ્યા.
આજે દશેરા દીન છે, મંગળ વીજ્યનું ચીન્હ છે;
તે દીનના શુભ ઐરતે, સ્વીકારું છું જન સેવના.
કદની ધરૂં જગપ્રેમની, ઝોળી લઉં દુઃખની;
ધર ધર ફરી આલેખ જગતું, ભીખ માગું પ્રેમથી.
પણુ કો રીતે મુજ બંધુનાં, આ દુઃખ ઝોછાં હું કરું;
આશ્રમ અનાથનું સ્થાપવા, આજે પ્રતિજ્ઞા હું કરું.
વાહ ! વાહ ! ધન્ય છે, પરદુઃખ ભંજન કર્મવીરને;
સકળ હોજે સકળ હોજે, પ્રતિજ્ઞાઓ તમારી જે;
પ્રભુ તમ અંતરે વસજે, સદા આશીશ અમારી જે.

ખેડુત—

વિનોદસાગર—ભાઈ ! આવી પ્રતિજ્ઞા લેવાથી દુષ્કાળનું પુર તમારું ખાળ્યું ખળવાનું નથી. માટી મુઠી ભરી નાખતાં, ખળશે કદી ના પુર એ; ગાડાં ભરી ભરી ઠાલવો, જે રોકતું આ પુર છે. દુષ્કાળ અમિ સળગતો, શી રીત ઠંડો પાડશે, આંખ ફાટ્યુ ત્યાં સખા ! શી રીત થીગડું મારશે.

ભાઈ ! દુષ્કાળની જ્યાળા આખા દેશમાં સળગી રહી છે. હજારો મનુષ્યો ત્રાલ ત્રાલ પોકારે છે, હજારો માતાઓ પોતાનાં કુમળાં બાળકોને પરધર્મીઓને વેચે છે, હજારો અનાથ નિરાધાર બાળકો ઘરબાર વીના રખડે છે.

વિદ્યાસાગર—હે નાથ ! હે પ્રભુ ! મારા દેશની આ દશા જે હિંદુસ્તાન-દુનીઆનો ફળદ્રુપ બગીચો—તેમાં દુષ્કાળ ઉપર દુષ્કાળ, પ્લેગ ઉપર પ્લેગ, આફત ઉપર આફત. હે તાત ! હવે તો ક્ષમા કર, શાન્તિ કર.

વિનોદસાગર—ગુનેગારોને ક્ષમા થઈ શકે નહિ.

ધમ્બર તણા દરબારમાં, નીત્યે અદલ ધનસાફ છે,
કરવું તેવું પામવું, કુદરત તણો એ ન્યાય છે.
ધનસાફના મંદીરમાં, ના ક્ષમા કેરું સ્થાન છે;
પાપીને શિક્ષા આપવી એ ન્યાય તણો સિદ્ધાંત છે.

વિદ્યાસાગર—હરી, હરી !

વિનોદસાગર—ભાઈ તમે તો સમગ્ર વિદ્વાન છો. જરા ઉંડા ઉતરી વિચાર કરો કે:-

જ્યાં સાધવી સતી નારીના, સ્ત્રીમળ ટકે વેચાય છે;
જ્યાં દીકરીના દામ લઈ, પાપી પીતી મલકાય છે.
જ્યાં દીન ઉગે દીકરીઓ, દુષ્કાળ પીતી થાય છે;
તેના રૂધીરથી દેશ મારો, આ બધો છંટાય છે.
જ્યાં દુઃખની વીધવા તણી, હાય જ્યાળા ઉઠતી;
લગનની તલવારથી જ્યાં, કતલ બાળકની થતી.

લક્ષ્મી સમી જે દીકરી, તે મુલ દુઃખનું આય છે;
 સ્નેહ પ્રતીમાં સુંદરીની, બુદ્ધિ પાનીમાં નાય છે.
 જ્યાં ધર્મના આચાર્ય સહુ, વીસરી જઈ નીજ ધર્મને;
 પુત્રી સમી શીખ્યા સાથે, કરતાં કાળાં કર્મ તે.
 મથગુલ થઈ દીનરાત વાડી ગાડીમાં ફરતા ફરે;
 પોતે હુબેલા દુઃખમાં બીજને શું તારી શકે.
 જ્યાં બીનના શાહુકાર ને કાંઈ શંસીઆ ઉજળા ઠગો;
 શેર કંપની કાઢ તાગડધીન પરપૈસે કરે.
 ઘોળે દીને હુટ પ્રભ ચુસે રૂધીર નીજ બહુનાં;
 શી રીત સાર આય ગરદન કાપતા બાઈ બાઈના.
 તે દેશ ઉપર હે સખા ! પ્રભુ કોપ કેમ ના ઉતરે,
 દુષ્કાળ અગ્નિ પ્લેગ ને જળ પ્રલય કેમ ના ઉછળે.
 હું તો કહું છું હે સખા ! આશ્વત ઉપર આશ્વત પડો;
 દુષ્કાળની આ જવાળમાં છો દેશ આખો સળગતો.

વિદ્યાસાગર—બાઈ ! હું તેથીજ કહું છું કે આગ લાગે ત્યારે કુલો ખોદવા બેસવાનું નથી.
 અત્યારે તો દેશમાં જે આગ સળગી રહી છે તેમાં જેનાથી જેટલુ પાણી છંટાય
 તેટલું છાંટવાનું છે. જુઓ બાઈ ! આપણો પ્રીય દેશ અત્યારે દુષ્કાળની આશ્વતમાં
 સપડાયો છે તે વખતે આપણે કામ કામ ને કામજ કરવાનું છે. બને તેટલાં
 મનુષ્યોને દુઃખમાંથી છોડાવવાનાં છે.

કેવું સખા ! કર્તવ્યક્ષેત્ર વિશાળ ખુલ્લું આય છે;

ખેડૂત— એ કર્મક્ષેત્રે ધુમનારા સ્વર્ગે અન્તે જાય છે.

વિનોદસાગર—બાઈ ! આપણે સંસારી માણસને આવી પ્રતિજ્ઞા લેવી કેમ પાલવે ?

ગ્રહ સેવના વિસારીને તમે જગસેવના સાધી;
 કહો આશ્રમ થશે તે કેમ વળગશે લમ ઉપાધી.
 સરીતના પ્રેમમાં ઘેલાં થઈ રસબસ તમે રહેશો;
 લમ થાતાં મમ થઈને જગતનાં દુઃખ ભુલી જશો.

વિદ્યાસાગર—બાઈ ! એમ શું બોલો છો.

આશ્રમ અનાથનું જ્યાંસુધી સ્થાપીત નવ થાએ સખા;
 કરે લમ ના હું ત્યાં સુધી એ બીજી છે મમ પ્રતિજ્ઞા.

વિનોદસાગર—દુષ્કર આવું ઘોર પણુ લેતાં જરા વીચાર કર;
 સરીતા બીચારી બાપડી જુરશે જરા વીચાર કર.

વિદ્યાસાગર—વિચાર સધળા સોંપીઆ જગતના મેં નાથને;
 માનવી શું કરી શકે જ્યાં બાજી એને હાથ છે.
 હાલ તો બેહાલ થઈ કંગાલ થઈને રખડું;
 ઘર ઘર ફરી બીખમાગી આશ્રમ કો રીતે ઉલ્લું કરે.

બાઈ વિનોદસાગર ! હાલ તો આપણે આ દુકાળીઆને ડેકાણે પાડવાં જોઈએ. આ આંધળા ડેસાને સુરતના અશક્તાશ્રમમાં મોકલાવો. આ કુલીન વિધવાને અમદાવાદના મહીપત-રામના વિધવાશ્રમમાં મોકલાવો, આ ભૂખે મરતાં માથાપ વગરનાં બાળકોને નડીઆદ હિંડ અનાથાશ્રમમાં મોકલાવો, અને બીજાં ભૂખ્યાં માણસોને મારે નામે મોદીને ત્યાંથી અનાજ અપાવો અને ખેટા વનુ તું આપણી સાથે ચાલ.

ખેડુત— ધન્ય છે આપલા !

ખેડુત અને વનુ—વિદ્યાનો સાગર ઉછળે આ વિશ્વ માતને ખોળે;

જગ રસબસ કરી તરખોળે મોંઘાં મોતીની છોળે.

તુજ દીવ્ય મંજુલ ગાનની મધુ બંસળી લલકારજો;

અમ દેશબંધુ ઉરમાં રસ ચેતના ચમકાવજો—વિં

તુજ સીતળ સુખ કર લેરથી દીન દુઃખીઆને ઠારજો,

છાતી સરીખાં ચાંપીને દીન કસુમને વિકસાવજો.—વિં

તુજ ઘેર ધુધવાટે સખા ધુધુ કરીને ધુધવજો;

મોજાં પ્રચંડ ઉછાળીને આ દેશને તું ગળવજો.—વિં

—અંદલાલ નંદલાલ દેશાધ.

રંતિદેવ રાજનો સંવાદ.

રંતિદેવ—અરેરે પ્રભુ ! આજે અડતાળીસ દીવસના લાંધા થયા પણ હું અનજળ લઈ શક્યો નથી. આ અન્ન અને આ જળ તે આજે મારે ખાવા માટે રહ્યું છે તે મારી ભૂખને અને તરસને શાંત પાડી શકશે ? નહિ નહિ. મારા રાજ્યમાં અત્યારે કેટલાએ હાથ અન્ન ! હાથ અન્ન ! કરતા કાળના મુખમાં સપડાઈ જતા હશે. બાર વરસના દુકાળ, વરસાદનો છાંટોએ નહિ, ભૂખના દુઃખે ટળવળતા અસંખ્ય અનાથોના પ્રાણ હવે કેવી રીતે બચાવી શકાશે ? માનવ બંધુઓ આમ ભૂખે મરે અને મારી ભૂખ શાન્ત પડે એ કેમ બને ? પ્રભુ ! હવે તો કાંઈ કરણ કર.

બ્રાહ્મણ—(પ્રવેશ કરીને સ્વગત) જોયા આ દેવ ! આજ કાલ કરતાં અડતાળીસ દીવસે ટુકડેા રોટલો ખાવાનો મળે છે તોએ ખાવો નથી. આપલા ! આતો દેવની જોડે આ ભૂદેવ પણ મોતનીજ વાટ જુએ છે. દેવ ! શો વિચાર કરો છો ? આજ તો ખાતુંજ પડશે. આ બ્રાહ્મણના પેટની તો દયા ખાઓ.

રંતિદેવ—અરેરે ! આ બીચારો બ્રાહ્મણ મારી પેટેજ અનજળ વિનાનોજ જણાય છે. શું કહું એ મારૂં કહું જરાએ માનતો નથી. ખરેખર એ નહિ ખાય તો જરૂર મને બ્રહ્મહત્યા લાગવાની. (બ્રાહ્મણને) બાઈ ! તારે મારા કરતાં અન્નની વધારે જરૂર છે. લે તું ખા. તારા ખાવાથી મને પણ તૃપ્તિ મળશે.

બ્રાહ્મણ—વાહરે દેવ ! હું ખાઉં અને તમારી ભૂખ મટે એમ હોય તો તમેજ જમો. એટલે આ સુકો રોટલો ખાવાની મહેનત લીધા વગરજ મારી ભૂખ મટી જાય. દેવના આટલા પરોપકારમાં એટલો એક પરોપકાર વધારે.

રંતિદેવ—મીઠાન્ન હોત તો મને ખાવા દઈ બૂખે મરત. કે ?

આહાણુ—મીઠાન્ન હોય તો બંદા છોડે ખરા કે ! એતો આહાણુનોજ મહેસોજ હક. પણ એમ હોય ત્યારે દેવને શાની ખોટ હોય.

રંતિદેવ—(સ્વગત) આ આહાણુ લાડુ માટે ગાંડો ગાંડો ફરે, તે મારા પરના પ્રેમને સેધને કેવો દુઃખી થાય છે ? મારા વિના એ એક કોળીએ પણ ખાવાનો નહિ. પ્રભુ હું કેવો દુર્ભાગી છું કે મારે માટે બૂખે મરતા અને સુખદુઃખના ભાગીઆ થએલા આ આહાણુને મારા દેખતાંજ બૂખે મરવા દેઈ છું. પ્રભુ ! પ્રભુ ! (આહાણુને) ભાઈ ! આમાંથી અર્ધો રોટલો તું ખા એટલે પછી બાકીનો હું ખાઈશ ! પછી કંઈ ?

આહાણુ—મહારાજ અસત્ય નહિજ બોલે. એમની મને ખાતરી છે. દેવની એમજ ઇચ્છા છે તો લાવો હું પ્રથમ ખાઉં. (સ્વગત) શીવ શીવ ! દેવ આટલાએ મનાયા ખરા (આહાણુ રોટલો લઈ ખાવા બેસે છે અને ખાઈ રહે છે) દેવ ! હવે હ્યો આપણે તો પાંચ પકવાન કરતાં વધારે મળ પડી. વાહ ! શું સ્વાદ ! હવે આપ ખાઈ હ્યો. (રંતિદેવ ખાવાની તૈયારી કરે છે એવામાં)

બિશ્નુક (પ્રવેશ કરીને)—હે પ્રભુ ! હવે તો આ દુઃખ સહન થતું નથી. ધરખાર જતાં રહ્યાં, ભુખના દુઃખે સર્વ સંબંધીઓનો પણ નાશ થયો, માઈ મોત પહોંચી હતું તે હવે મારી આગળ આવી ઉભું છે. રંતિદેવ ક્યાં હશે ? એમનાં દર્શન થાય તો મરતાં મરતાં પણ માઈ કલ્યાણ થાય. પ્રભુ ! અજ ના આપીશ પણ પુન્ય સ્વરૂપ મહારાજનાં દર્શન એક વખત તો કરાવજો.

આહાણુ—ભોગ લાવ્યા ! બાકી હતું તે આ વળી આવ્યું એક ફકાળીકું. મહારાજ ! એતો...

રંતિદેવ—(આહાણુને સુપ રહેવાનું કહી) ભાઈ ! આ રહ્યો તારો નિર્માલ્ય દેવ ! આવ, ભાઈ આવ ! અરેરે ! તારો પ્રાણુ અજ વગર જાય તે હું કેવી રીતે જોઈ શકું ? લે આ બચકું રોટલો.

આહાણુ—દેવ ! દેવ ! મને છેતરી આપ એકલાનેજ મરવું છે ! હે પ્રભુ ! મારા દેવ ઉપર તને જરા મળુ દયા નથી આવતી ? પ્રભુની પ્રભુતા મારા દેવમાં આવી રહી છે. તેમની આટલી બધી અદેખાઈ !

બિશ્નુક—હે ! હે ! દેવ પણ લાંબા કરે છે ! મારા પ્રાણુ જેટલીએ એમની કીમત નહિ ! હું કેવો પાપી ! દેવ ન હોત તો આ દુનીયાં ક્યારનીએ રસાતાલમાં ગઈ હોત. અરેરે ! હું અત્યારે ક્યાંથી અહીં આવ્યો ? (મૂર્છા ખાઈ પડે છે).

રંતિદેવ—અરેરે ! આ શું કર્યું ? ભલ્લા આહાણુ ! ત્યાલ જઈ કર એના સુખમાં પાણી રેડ (આહાણુ મોમાં પાણી રેડે છે, રંતિદેવ પવન નાંખે છે અને બિશ્નુક ચેતનમાં આવે છે.) ભાઈ ! તારે પ્રાણુ જમવાવા ખાવુંજ પડશે. રંતિદેવ તને કદાપી મરતાં જોઈ શકશે નહિ.

બિશ્નુક—દેવ બૂખે મરે અને હું ખાઉં ? મને એવા પાપમાં ન નાંખશો દેવ ! દુનીયાનાં ખીન્ન દુઃખીને દેવ વગર કોણ જીવકશે !

રંતિદેવ—સર્વને જીવાડનાર પ્રભુ છે. તું બૂખથી પ્રાણુ ત્યાગ કરે અને દેવ જીવે એવી આશા ન રાખીશ.

બિશુક—હેવ જ્યારે આમહપૂર્વક આવું 'પણુ' લે છે ત્યારે હું આ રોટલામાંથી અર્ધો ખાઉં છું અને બાકીનો હેવ આરોગે.

આહાણુ—હા, હા, હેવ ! એમ કરો, બાકીસાહેબ ! (બિશુક અર્ધો રોટલો ખાઈ રહે છે એટલામાં બીજો ચંડાળ બિશુક આવે છે.)

ચંડાળ—હવે તો હેવ જીવાડે ત્યારે, નહિ તો પ્રાણુ ચાલ્યા જશે. એ પુન્યસ્વરૂપ મહારાજ માફ જરૂર રક્ષણ કરશે. મહારાજ ક્યાં છે ? અરેરે મને મહારાજ પાસે લઈ જાઓ. પેટમાં જૂખના ઉડા ખાડા પડી ગયા છે, કંઈ સુકાઈ ગયો છે. અરેરે ! હવે તો નથી બોલાતું (બેસી પડે છે).

આહાણુ—ઓ બાપરે ! આતો વળી નવું લુન આવ્યું. આતો ચંડાળ જેવો છે, જૂખથી સુકાઈ ખંખ થયેલા બહાર ચાર તો કુતરા લાવ્યો છે.

રંતીદેવ—બાઈ ! હુંજ આ અભાગીઓ રંતીદેવ છું. તારી શી ઇચ્છા છે ?

ચંડાળ—મહારાજ ! માનવીને નવા અવતાર આપનાર દુઃખીયાના બેલી પુન્ય સ્વરૂપ તે આપજ હેવ ! એ હેવનાં આવાં લેવાએલાં મોઢાં ! હેવજ દુઃખીયા ત્યાં અમારું કાણુ બેલી !

રંતીદેવ—બાઈ ! તારું કહેવું સત્ય છે, હું નામનોજ હેવ છું. હવે મારી પાસે કંઈ પણ રહ્યું નથી. જે કંઈ હતું તે મેં આનંદથી આપ્યું છે અને આ દેહ પણ અર્પણ કરતાં મને એટલોજ આનંદ થશે. પ્રભુ ! હું મારી દશાને લીધે દુઃખી નથી પણ બીજાનાં દુઃખ દુર કરવાને માટે ઘણો લાચાર થઈ ગયો છું એજ દુઃખ છે. લે બાઈ ! આ હુકડો રોટલો અને અજલી જળ પીને તારા પ્રાણુ બચાવ. મિત્ર ! આજે મને ઘણો આનંદ થયો છે. પ્રભુએ મારા હાથે આજે ત્રણ જણના કાળનું રક્ષણ કરાવ્યું. આજે મારી જૂખ અને તરસ શાન્ત થઈ. હવે મને કશાની ઇચ્છા નથી. પ્રભુ ! હું તારી પાસે ઉત્તમ ઐશ્વર્ય કે મોક્ષની પણ ઇચ્છા રાખતો નથી પણ સર્વે પ્રાણીઓના અંતરમાં પ્રવેશીને તેઓનાં દુઃખ મારામાં લેવાની ઇચ્છા રાખું છું જેથી પ્રાણી માત્રને સુખ થાય. પ્રભુ ! એમાંજ મને આનંદ છે. માટે મને દુઃખજ સુખરૂપ છે. તારે આપવું હોય તો જગતનું બધું દુઃખ મને આપજો અને જગતને સુખી કરજો.

આહાણુ, ચંડાળ અને બિશુક—

વિજય વિજય કરજો, પ્રભુ ! વિજય વિજય કરજો;

પરદુઃખ ભંજન, દીન મન રંજન, ચરી સુખ ખંજન નરવરનો. પ્રભુ

પરના દુઃખે દુઃખીયા થઈ જે કર્મક્ષેત્રે લુપ્તતા,

ધર્મની વેદી પરે નિજ જાત વહાલી હોમતા—

વિજય

નીજ દેશ બંધુદુઃખથી જેનું હૃદય ના ઉછળ્યું,

દીન દુઃખીનાં દુઃખ શ્રવણથી જેનું રૂધીર ના ઉકળ્યું,

તે નર નહિ પણ ખર બધા આ જૂમિ બારે મારતા,

ધિકાર તે નર અધમને જે સ્વાર્થ કાળે જીવતા—

વિજય

કુલચંદ આપજી શાહ.

અનાથો તો પ્રભુનાં ૫

માટે

પ્રભુને ખુશી કરવો હોય તો :

જેમ એક બાળકના હાથમાં પતા
સ્વભાવીક રીતે ખુશી થાય છે તેમ
યનો નાથ જે પરમેશ્વર તે ખુશી થ

દેશ. બન્ધુઓના

ભૂખે મરતાં અનાથોનું રં
દાંદે થરથરનારને વસ્ત્ર આપે
આપો, પુલ નહિ તે પુલની
વધુ દાન આપનારનાં નામ ૬
દરેકને મક્ત મળે છે.

મંત્રી—હિન્દુ અ.

નાનું સુપાત્ર સ્થાન

હિન્દુ અનાથાશ્રમ છે.

૩, તેનું નામ

માં કોતરી રાખજો.

પ્રાનો પ્રસંગ મળે ત્યારે ત્યારે પ્રભુની
આશ્રમનું ઇવન દાનવીરો તરફથી
મર છે. માટે, દયા લાવી આશ્રમનું
માટે કોતરી રાખજો અને આપના
શ્રમને માટે બલામાનુ કરજો. કેમકે,

નું પણ પુન્ય છે.

પાપનારનાં નામ વાર્ષિક રીતે
... મંગાવે.

હસ્થના નામની આરસની
પાજમાંથી નકી કરેલા દીવસે
... અત્યાર સુધીમાં આવા કેટલાક
... તે પહેલો. નહિ તો ચોરડીઆની

અનાથાશ્રમ—નડીઆદ.

